

Doppler

Tema: Manderoller, humor, norsk

Fag: Dansk

Målgruppe: 9, 10, GYM og VUC

E-bog af Erlend Loe, oversat fra norsk af Susanne Veibel, udkom 2004, dansk e-bog 2015, Gyldendal

Brug romanen til at have kombineret fokus på norsk tekst, på humor og på manderollen i litteraturen. Forløbet er på 4 lektioner og er rettet mod dansk A på gymnasiet.

Faglige mål i dansk A på stx

- analysere, fortolke og perspektivere fiktive og ikke-fiktive tekster i alle medier
- dokumentere kendskab til en bred repræsentation af dansk litteratur gennem tiderne med perspektiv til litteraturen i Norden, Europa og den øvrige verden

Kernestof i dansk A på stx

- kernestoffet består af dansksprogede tekster suppleret med norske og svenske tekster på originalsprog
- mindst seks værker med historisk og genremæssig spredning

Ideer til undervisningen

Læreren låner e-bogen til klassen og gør opmærksom på, at læreren kan se, om eleverne har læst. Bed eleverne om at forholde sig til forsidebilledet og læse frem til side 25 "Jeg har gjort så meget". De skal tage tid på, hvor længe det tog dem at læse disse sider og regne ud, hvor meget tid de skal afsætte i den kommende tid til at læse bogen færdig. Bed et par udvalgte elever om at forholde sig til digtet af Robert Frost: Hvilken læsning af romanen lægger digtet op til?

Første lektion har fokus på *oversættelse og sproget norsk*. Indled med at spørge til elevernes tidsforbrug på romanlæsning, og tal om planlægning af lektietid. Spørg derefter ind til elevernes læseoplevelse: Lad dem tale to og to om, hvordan de vil karakterisere hovedpersonen og romanens sprogtoner. Ved opsamlingen kan man lægge trådene ud til det videre fokus på humor og på manderollen i litteraturen. Afslut den indledende del ved at lade de udvalgte elever redegøre for deres tanker om Frost-digtet og læsningen af romanen.

Bed derefter eleverne om at følge med i den dansk tekst fra begyndelsen af bogen, mens de lytter til 3.30 minutters norsk. <https://www.youtube.com/watch?v=beS3GaulqeU> (Molonog. Doppler. Dramatiseret af Sandra Bringsjord Pape. 3.30 min.) Hvilke ligheder med dansk noterer de sig? Gør eleverne opmærksom på/mind eleverne om, at det kun er en historisk tilfældighed, at vi anser dansk, svensk og norsk for at være tre forskellige sprog, men at hvert sprogområde nu har stærke tendenser, der trækker os væk fra hinanden. Nævn her fx det danske sprogs lenisering, som gør det vanskeligere for skandinaver at forstå det talte dansk, end det er for os danskere at forstå de andre sprog – vi kan skrive udtalen ned i hovedet og dermed genkende ordet. Lad eleverne fx sige "hare" på norsk og dansk for at illustrere pointen.

Efter at have lyttet til elevernes observationer af forskelle og ligheder mellem norsk og dansk går man over til den fortolkning, der ligger i at lave en **oversættelse** af tekster fra et sprog til et andet. Dopplers liv tager jo en vending, da han falder på sin mountainbike: Fra da af vil han holde op med at være "flink" - det, den danske oversætter kalder "at være kompetent". Det norske ord er "flink" har mange nuancer: Man er dygtig, pligttopfyldende og gør, hvad der forventes af én hele livet igennem.

Læs sammen fra side 25: "Jeg har gjort så meget./Jeg har været så kompetent./Jeg har været så allerhovedes kompetent./Jeg var kompetent i børnehaven. Jeg var kompetent i skolen. I gymnasiet var jeg afskyeligt kompetent, ikke bare fagligt, men også socialt. Jeg var kompetent uden at være fagidiot, uden bare at læse pensum, jeg var mere eller mindre oprørsk og fræk behandlede mine lærere på kanten af det tilladelige, og alligevel foretrak de mig frem for de andre, og for at kunne klare det, skal man være kompetent på en nærmest grænseløst frastødende måde, slår det mig nu."

Lad nu eleverne to og to overveje, hvilket andet ord, de kunne foreslå i stedet for "kompetent". Hvilke nuancer kommer de så til at fremhæve? (Hvis oversættelsesteori fanger klassen, kan læreren vælge at arbejde videre her ved at låne inspiration i dette forløb om svensk litteratur: <https://emu.dk/stx/dansk/litteratur/laese-kendt-svensk-litteratur-i-oversaettelse?b=t6-t1075-t4999>. Her arbejder eleverne med de oversættelsesstrategier, som en oversætter må overveje.)

Eleverne læser derefter selv videre i romanen frem til slutningen af side 27. Derefter kan klassen diskutere, om de også er opdraget til at være pligttopfyldende og dygtige? Lad dem sammen (på tavlen) opstille for og imod at besidde denne egenskab. Evt. kan læreren perspektivere til elevernes motivation for at læse lektier (og videre i romanen).

Lektie er at læse en time i romanen.

Anden lektion har fokus på *humor som virkemiddel*. Indled med at spørge eleverne, hvad de generelt synes er morsomt, og hvordan de vil definere humor. Led dem ind på en diskussion af kulturforankret humor, og giv evt. eksempler på, hvor dansk humor falder til jorden. Spørg ind til, om de oplever "Doppler" som morsom, og lad dem høre Erland Loes egen karakteristik af norsk humor <https://www.youtube.com/watch?v=TiRnz7jdk6g>. (An Indigo Exclusive with Erlend Loe. An interview with Erlend Loe, author of Doppler. Doppler was chosen as the November Indigo Spotlight. 8/11 2012. 5:11 minutter.)

Sammen læser klassen en definition på humor fra Litteratursiden.dk: <https://litteratursiden.dk/artikler/humorens-sproglige-virkemidler>: "Der findes et stort antal teorier om humor og latter, og teoretikere har helt fra oldtiden til i dag givet deres bud på hvordan man forstår begreberne. Bl.a. opdeler de humorens funktion i fire: en undertrykkende der går ud over læseren, en

udviklende hvor læseren ser tingene i et nyt lys, en reaktionær der er vendt mod fx en bestemt gruppe læsere, og en progressiv der holdningsmæssigt er på bestemte læsers side. Den amerikanske teoretiker John Morreal samler i værket *The Philosophy of Laughter and Humor* (1987) teorierne og deler dem op i tre kategorier der kan oversættes med hhv. overlegenhedsteorien, lettelsesteorien og chokteorien. I den første der stammer fra Aristoteles og Platon, ses humor som et udslag af overlegenhedsfølelse, fx i parodien der sammenstiller et højt og et lavt stilniveau for at latterliggøre det høje. I den anden som har baggrund i bl.a. Freud, er tilgangen psykologisk, og latteren ses som en energiudladning hos læseren der har været nervøs for noget i teksten.

Den sidste er den nyeste og mest anerkendte latterteori i dag. Den definerer ligesom Møllehave humoren som en sammenstilling af uensartede elementer. Det ses i litteraturen som forventnings- og regelbrud hvor læseren først forvirres og siden smiler/ler ad en sætning fordi den fonetisk (lydligt), morfologisk (formmæssigt) eller semantisk (betydningsmæssigt) støder sammen med vores forventninger til teksten. Løsningen på hvordan læseren kommer fra forvirring til forståelse er at teksten tilføjer ekstra information der udløser latter, eller at læseren ud fra sin sproglige baggrundsviden forsøger at finde en forklaring på det uforståelige.

Det er altså enten teksten der sikrer den humoristiske effekt eller læseren selv der rekonstruerer meningen, men det kræver, at han/hun deler forfatterens kulturelle forståelsesramme og forstår overgangen fra den alvorlige til den morsomme kontekst, så tvetydigheden genkendes, og latteren skabes.”

Derefter skal eleverne forsøge at finde konkrete eksempler på humor i ”Doppler”: Fordel nedenstående varianter blandt eleverne, og giv dem 20 minutter til at forberede en definition af ”deres” begreb plus konkretisering i teksten:

- Metafor og synekdoke
- Sammenligninger
- Homonymer, homofoner, blandingsord og selvlavede udtryk
- Sproglige humørsprede

Efter opsamling på klassen, beder læreren eleverne om at læse romanen færdig.

Tredje og fjerde lektion har fokus på *manderoller og at være herre i sit eget hus*. Begynd timen med at se frem til 16.50 i udsendelsen om ”Manderollen i litteraturen” fra 1/12 2010, DR Kultur.

<https://kp.mitcfu.dk/TV0000017058>. Den har følgende beskrivelse: ”Mændene i Erlend Loes bøger er tit både naive og komiske, som fx hovedpersonen Telemann, der, skønt gift og far til flere, omhyggeligt plejer sin forelskelse i en TV-kok, som han kun kender fra skærmen. Ordkraft benytter Loes besøg til at snakke manderoller i litteraturen (...)”.

Lad eleverne finde svar på disse spørgsmål, mens de ser frem til 16:50 i udsendelsen:

1. ”Tøffelhelte” eller ”skvat” – hvad er forskellen?
2. Hvorfor hedder en af Loes romaner ”Tatt av vinden” ikke ”Taget af vinden” på dansk?
3. Han skriver ikke om kønsrelationer, men snarere om ..?
4. ”Envejskommunikation” siger Loe, at vi har i ”Doppler”. Hvad siger han mere om bogen? Hvordan begrundes han hovedpersonens valg?
5. Er det den dominerende kvinde, der får manden til at blive til et skvat?
6. Er manden i Loes romaner en tragisk person? Hvordan undgår Loe det rigtigt tragiske?
7. Er det at skrive et frikvarter for kravene til en moderne mand?

8. Er mændene i hans bøger et defensorat for en presset mand?
9. Loe taler om "type castede karakterer". Hvordan passer dette på Doppler?

Lyt til elevernes svar, og lad svaret på sidste spørgsmål danne indgang til et pararbejde om at lave en personkarakteristik af hovedpersonen. Læreren kan vælge at angive, hvilken model eleverne skal arbejde ud fra: aktantmodel, relationsmodel, helhedssyn eller andet. Man kan overveje at fordele modellerne mellem eleverne for at afdække forskellige aspekter af hovedpersonen.

Efter opsamling (og evt. pause) ser klassen videre i udsendelsen (fra 16:50-18:52), hvor vi bliver præsenteret for et historisk overblik over mandetyper i litteraturen. Læreren kan evt. standse afspilningen her og bede eleverne relatere det sagte til det, de har læst i danskundervisningen.

Fra 18.52-28:15 giver kritiker Marie Louise Kjølbjerg sit bud på, hvilke mandetyper vi ser i skønlitteraturen i 2010, hvor de traditionelle manderoller var i krise. Man kan igen lade eleverne finde svar på spørgsmål, og nu med det benspænd, at de elever, der ikke sagde noget i første omgang, nu skal på banen.

- Hvorfor skal mænd gå med skiltet "Under ombygning"?
- Hvilken mandetype skildres uden for det skønlitterære univers?
- Karakteriser eventyrromanen!
- Karakteriser klovnerromanen!
- Karakteriser sammenbrudsromanen!
- Hvilket domænetab har mændene lidt?

Lyt til svarene, og begynd en diskussion: I 2010 anser litteraturkritikeren, at mange manderoller er tilbagelænedede og passive. Hvordan forholder det sig med manderoller i skønlitteraturen i dag? Læreren kan måske henvise til kvindelige forfatteres bud (Maren Uthaug: "11%") og ellers lytte til elevernes forslag. Hvis der er sparsomt med svar, kan diskussionen overgå til en samtale om manderollen uden for det litterære rum.

Som afslutning kan man lade eleverne vurdere, om digtet af Robert Frost var velvalgt som indledning til romanen "Doppler"?

Supplerende materialer

An Indigo Exclusive with Erlend Loe.

An interview with Erlend Loe, author of Doppler. Doppler was chosen as the November Indigo Spotlight. 8/11 2012. 5:11 minutter.

<https://www.youtube.com/watch?v=TiRnz7jdk6g>

Det ligger en skam i det å falle. Interview med Erlend Loe

Boktips fra Cappelen Damm TV, 6/12 2020, i anledningen af udgivelsen "Forhandle med virkeligheden". 18:12 min.

<https://www.youtube.com/watch?v=vzsNRekHDb0>

Molonog. Doppler

<https://www.youtube.com/watch?v=beS3GaulqeU>

Monologene er hentet fra Doppler af Erlend Loe. Dramatisert av Sandra Bringsjord Pape
3.30 min.

”Manderollen i Litteraturen”

Tv-udsendelse på 29 minutter fra DR Kultur 1/12 2010.

<https://kp.mitcfu.dk/TV0000017058>

Beskrivelse:

Mændene i Erlend Loes bøger er tit både naive og komiske, som fx hovedpersonen Telemann, der, skønt gift og far til flere, omhyggeligt plejer sin forelskelse i en TV-kok, som han kun kender fra skærmen. Ordkraft benytter Loes besøg til at snakke manderoller i litteraturen, og kritiker Marie Louise Kjølbye giver sit bud på, hvilke mandetyper vi ser i skønlitteraturen lige nu, hvor de traditionelle manderoller er i krise.

Følgende er forslag til supplerende fysisk materiale, der evt. kan lånes på dit lokale CFU:

Doppler af Erlend Loe som bog

<https://kp.mitcfu.dk/50981223>

Doppler, som er en velfungerende borger, beslutter pludselig, at han må finde sig selv, opgiver job og ægteskab og flytter ud i skoven omkring Oslo for at finde sig selv, i selskab med en elgkalv og i pagt med naturen, mens han tænker over udviklingen i samfundet og sit eget ægteskab.